

залежать від політики держави у цій галузі. У багатьох країнах державна освітня політика визначає високий професійний і загальнокультурний рівень населення, є важливою умовою соціально-економічного розвитку, збереження і підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світових ринках, безпеки і соціальної стабільності. Управління інноваційною діяльністю у навчальному закладі має свою специфіку і забезпечується знаннями теоретичних основ менеджменту освітніх інновацій, уміннями керівників створювати умови задля здійснення системного психолого-педагогічного експерименту, досвідом керівників щодо сприйняття ними навчального закладу як відкритої соціально-педагогічної системи, яка не є сталою і характеризується постійними змінами, а отже, є ресурсом інноваційного розвитку та модернізації держави.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15> 2. Закон України «Загальну середню освіту» – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14> 3. Концепція державної інноваційної політики України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ipwi.com.ua/Dejjavne_reguluvannya_ekonomiki/Kontseptsiya_derzhavnoi_innovatsiynoi_politiki.html 4. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/916-14> 5. **Крюков О. І.** Інноваційна модель економіки як чинник ефективної державної політики / О. І. Крюков, С. М. Луценко // Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки : теорія і практика : тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції 22–23 листопада 2012 р. / за заг. ред. В. М. Огаренка, та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 343–345. 6. **Мармаза О. І.** Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. – Х. : Видав гр. «Основа», 2004. – 240 с. 7. Освітній менеджмент / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с. 8. Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (наказ МОН України № 522 від 17.11.2000) Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 1–4. 9. Положення «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (Наказ МОН України № 114 від 20.01.2002). – К., 2002. – 8 с.

УДК: 378.091.64:[378.016:81' 243]

Марія Куц

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ТЗН У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Куц М. О. Дидактичні основи використання ТЗН у навчанні іноземних мов.

У статті розкриваються шляхи використання технічних засобів навчання іноземних мов; розглядаються питання інтенсифікації навчального процесу під час застосування фонограм, відеограм, відеофонограм, дидактичної техніки у тому числі на базі сучасних мультимедійних систем; робиться висновок щодо доцільності комплексного використання ТЗН для створення штучного іншомовного середовища.

Ключові слова: технічні засоби навчання, іншомовне середовище, навчання іноземних мов, інтенсифікація навчального процесу.

Куц М. А. Дидактические основы использования ТСО в обучении иностранным языкам.

В статье раскрываются пути использования технических средств обучения

иностранным языкам; рассматриваются вопросы интенсификации учебного процесса средствами фонограмм, видеограмм, видеофонограмм, дидактической техники, в том числе на базе современных мультимедийных систем; делается вывод о целесообразности комплексного использования ТСО для создания искусственной иноязычной среды.

Ключевые слова: технические средства обучения, иноязычная среда, обучение иностранным языкам, интенсификация учебного процесса.

Kuts M. A. Teaching basics of using technical training facilities in foreign language teaching.

Ways of using technical means in teaching foreign languages and intensification of the educational process by means of phonograms, video recordings, video soundtracks, didactic techniques, including the use of modern multimedia systems, are considered in the article. It is concluded that it is advisable to use technical training facilities to create artificial foreign environment.

Key words: technical teaching facilities, foreign environment, learning foreign languages, the intensification of the educational process.

Провідною метою вивчення іноземної мови з непрофесійною метою є формування комунікативної компетентності тих, хто навчається, а всі інші завдання (освітні, виховні, розвивальні) мають реалізовуватися у процесі здійснення цієї головної мети. Проте, у зв'язку із входженням України до європейського освітнього простору, євроінтеграцією, значною інтернаціоналізацією ділових стосунків і професійної діяльності загалом, майбутньому фахівцеві необхідно надати можливість не лише якісного засвоєння іноземної мови й культури іншомовного спілкування, а й сформулювати поле перспектив для професійної мобільності і навчання протягом усього життя. Завданням педагога є пошук і впровадження в навчальний процес відповідних дидактичних засобів, що дозволяють свідомо й чітко керувати процесом засвоєння студентами всіх видів мовленнєвої діяльності, сприяти комунікативній мотивації, актуалізувати іншомовне спілкування. Одним із таких доцільних засобів є технічні засоби навчання (ТЗН), що нині зазнають значної модифікації у зв'язку зі стрімкою інформатизацією сучасної освіти, розширенням телекомунікаційних зв'язків і поширенням мережних технологій навчання.

Створення штучного іншомовного середовища засобами ТЗН – одне з важливих питань сучасної методики навчання іноземних мов. Його розкрито у працях С. Аблам, М. Аллана, П. Ассоянтс, І. Бім, К. Карпова, Н. Ковальова, А. Лур'є, М. Ляховицького, Р. Мільруда, С. Ніколаєвої, Ю. Пассова, О. Петрашук, Є. Полат, Ф. Рожкової, Л. Цесарського та інших. Розробки науковців ґрунтуються на загальнодидактичних працях Ю. Бабанського, В. Бондаря, В. Галузинського, М. Євтуха, Т. Ільїної, В. Красевського, І. Лернера, В.Оконя, В. Паламарчук та інших; роботах психологів і психолінгвістів В. Артемова, В. Віноградова, Л. Виготського, І. Зимньої, О. Леонтєва, О. Лурії, Р. Нємова, О. Щукіна та інших; набули нового звучання в зв'язку з розробленням сучасних педагогічних технологій на базі комп'ютера (Н. Антофій, М. Жалдак, Н. Завізна, Ю. Машбиць, О. Образцов, І. Підласий, М. Посталюк, Н. Тализіна, О. Трофимов, М. Шут та інші).

Незважаючи на наявність цього суттєвого доробку, трапляється багато недоречностей під час використання ТЗН у навчальному процесі. Зокрема, нові покоління ТЗН на базі комп'ютера не завжди враховують психологічні й дидактичні особливості навчання іноземних мов.

Метою статті є огляд можливостей ТЗН щодо інтенсифікації навчання іноземних мов студентів вищих навчальних закладів немовних спеціальностей.

Технічні засоби навчання (ТЗН) – обладнання й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі задля підвищення його ефективності, тобто для аудіовізуальної підтримки організації пізнавальної діяльності тих, хто навчається [1, с. 304].

Із застосуванням ТЗН у навчанні іноземних мов, передовсім пов'язана реалізація масового, тобто з одночасною активною участю великої кількості учнів, навчання різних видів мовленнєвої діяльності. Наскільки велика роль ТЗН у вирішенні цих завдань свідчить той факт, що раніше – до появи ТЗН – ці завдання навіть не висувалися, тому що в методиці були відсутні необхідні засоби для їхнього практичного розв'язання [3, с. 8].

М. Ляховицький у методиці навчання іноземних мов чітко виокремлює технічні засоби як такі, що потребують використання технічної апаратури і з-поміж них – фонограму, відеограму й відеофонограму [3, с. 60]. Ця класифікація в цілому відображає основні засоби підтримки провідних видів мовленнєвої діяльності тих, хто навчається, хоча, звісно, не може охопити в повному обсязі всі можливі види ТЗН, які нині можуть бути використані в навчанні іноземних мов.

До ТЗН належать: дидактична техніка (телевізори, відеомагнітофони, епідіаскопи, кодоскопи), аудіовізуальні засоби (електропрогравачі, СД та ДВД-програвачі, мультимедійна техніка); екранні посібники статичної проекції (слайди, транспаранти, дидактичні матеріали), окремі посібники динамічної проекції (слайд-шоу, кінофільми, кінофрагменти тощо), фонопосібники, відеозаписи, радіо- і телевізійні передачі [1, с. 306].

Аудіальні ТЗН презентує фонограма, яка, за словами М. Ляховицького, «спрямовує навчальну мовленнєву інформацію адитивним каналом сенсорної системи учня» [3, с. 60]. Поява звукозапису як специфічного навчального засобу – фонограми започаткувала нові засоби інтенсифікації навчання іноземних мов. Завдяки їм розкрилися необмежені можливості для створення штучного іншомовного середовища в будь-який час навчання: в аудиторії, у лабораторії, вдома й навіть в умовах природного сну. Сучасними носіями фонограми є CD-диски, грамплатівки, аудіокасети, МП3-плеєри. Для пояснення, практичного спрямування й закріплення іншомовного матеріалу іноді використовують навчальні радіопередачі наживо чи їх запис.

Аудіальні ТЗН застосовуються з метою навчання аудіювання, усного мовлення шляхом використання зразків мовлення (наголосу, вимови, інтонації); раціональної презентації зразків мовлення та їх закріплення (наприклад, моделей, кліше, типових структур); введення мовленнєвого матеріалу в діалогічній формі; демонстрування пісень, фольклору і художнього читання у виконанні носіїв мови; проведення аналізу аудіозапису висловлювань учнів; звукового супроводу засобів зорової наочності. У такий спосіб аудіальні ТЗН дозволяють здійснювати всі види звукової наочності, уможливають представлення навчальної інформації в природній мовній формі [4, с. 58].

Цінність екранних відеограм полягає в наочній підтримці, що підвищує емоційність сприйняття тими, хто навчається, навчальної інформації і сприяє зосередженню й концентрації їхньої уваги на об'єктах вивчення, а відтак, інтенсифікації навчання іноземних мов загалом. Окрім того, екранні засоби дозволяють відпрацьовувати вміння та навички іншомовного читання й перекладу. Як екранні засоби під час навчання іноземної мови можуть бути використані: ілюстрації краєзнавчого матеріалу, автентичні тексти, різноманітні таблиці, схеми для вивчення

граматичного матеріалу тощо.

Динамічні засоби унаочнення, у порівнянні зі статичними, дозволяють стимулювати творче мислення студентів. Чуттєві образи, що послідовно змінюються і наочно відображають логіку розумових дій, полегшують засвоєння всіх фаз навчального матеріалу, сприяють перетворенню мимовільної уваги на стійку й свідомо контрольовану. Особливо дидактично цінними є динамічні транспаранти з пересувними деталями, завдяки яким ті, хто навчаються сприймають не готовий матеріал, а власне процес його створення [1, с. 305–307]. Динамічний транспарант з іноземної мови може вибудовуватися на магнітній дошці за допомогою деталей, які послідовно заповнюють відповідні місця чи пересуваються екраном залежно від методичного задуму. Нині ці функції з успіхом реалізують smart-дошки.

До динамічних екранних засобів належать і слайд-шоу, які за правильного дидактичного проектування слугують своєрідною екранною розповіддю, що передбачає сюжетну організацію матеріалу. До слайдів із картинками можна добирати чи використовувати готові субтитри (міжкадровий текст), запитання й відповіді відповідно до логіки засвоєння навчального матеріалу. Зображення має з'являтися на екрані тільки тоді, коли цього вимагає методичний задум. Це сприяє максимальній відповідності розповіді й наочного зображення. Демонстрація окремих фаз розвитку динамічних процесів дозволяє викладачеві, спираючись на уяву студентів, використовувати їх можливість доміркувати проміжні етапи. Такий підхід у вивченні іноземних мов стимулює інтерес, підвищує увагу, допомагає знаходити логічні зв'язки в матеріалі, засвоювати діалогічні єдності.

Екранні ТЗН, відеограми забезпечують, передовсім, подачу й оброблення зорової інформації, що у ході навчання може виконувати різні функції: 1) слугувати опорою для розуміння мовної структури; 2) сполучати значеннєвий і звуковий бік слова й у такий спосіб полегшувати запам'ятовування; 3) моделювати мовні, мовленнєві ситуації; 4) виконувати роль зворотного зв'язку у формі ключів до тестів, завдань [6, с. 46].

До аудіовізуальних ТЗН або відеофонограм належать слайд-шоу зі звуковим супроводом, кінофільми та кінофрагменти.

Слайд-шоу зі звуковим супроводом поєднують два основні засоби створення ситуації – зображення і слово, їм властиві гнучкість і мобільність, оскільки звуковий супровід можна вмикати і вимикати в потрібний час, застосовувати вибірково, повторювати потрібну частину фонограми. Це, в порівнянні із демонстрацією кінофільмів, розширює організаційно-методичні можливості під час вивчення іноземних мов для поєднання слухової та зорової наочності, особливо на заняттях із розвитку мовлення.

Звуковий супровід є тим еталоном, орієнтуючись на який той, хто навчається, коригує своє мовлення. Водночас він є своєрідним ключем чи контрольним текстом, з яким можна співвіднести відповідь. Цю функцію реалізують фрагменти, які включають завдання, побудовані на зоровому ряді, малюнках. Читання субтитрів іноземною мовою зазвичай доручають студентам із високою успішністю, розподіливши між ними ролі (якщо є така можливість). Це допомагає вправляти їх як у виразному читанні, так і в оцінюванні читання [6, с. 58].

Кінофрагменти і кінофільми забезпечують зображення в динаміці, синхронізують подачу зображення й звуку, зазвичай доповнюють мовлення музичним супроводом. Методика роботи з відеофонограмами передбачає уважне ставлення до дикторського тексту, що стимулює студентів до пошуку нових мовних засобів. Відеофонограма стимулює до висловлювання, надає спеціальну психологічну

установку для засвоєння зразків мовлення.

Ефективному використанню всіх видів ТЗН сприяє кабінетна система навчання. Історія методики використання ТЗН у навчанні іноземних мов розпочинається з лінгафонних пристроїв (від лат. *lingua* – мова й грецьк. *phone* – звук, мова). На початку 60-х рр. XX ст. в обігу закріпилася усталена назва такого спеціалізованого кабінету, як «мовна лабораторія». В останній знайшли місце не тільки лінгафонні пристрої, але й відповідна проекційна апаратура, набір методичного й країнознавчого матеріалу, основної й додаткової літератури, словників, специфічної техніки для розмноження контрольних завдань, дидактичного матеріалу тощо.

Нині поняття «кабінет іноземної мови» – це спеціальна аудиторія (клас), обладнана комплексом звукотехнічної, проекційної й кінопроекційної апаратури, що дозволяє аудіовізуальним методом створювати оптимальні умови для самостійної роботи студентів щодо оволодіння навичками усного нерідного мовлення, культурою мовлення рідної мови, а також професійно-виконавськими навичками за фахом [2, с. 150].

Апаратура лінгафонного кабінету дозволяє викладачеві організувати й контролювати самостійну роботу кожного студента з індивідуальним навчальним матеріалом; здійснювати диференціацію навчання; поєднувати студентів парно для діалогів і самому долучатися до їхніх бесід; записувати й відтворювати мовлення студентів; коментувати звукозаписи, діа- і кінофільми тощо. У фонотеках лінгафонного кабінету зосереджують різні звукові навчальні посібники – курси іноземних мов, фонохрестоматії з мови та літератури, електронні словники, енциклопедії і багато чого іншого.

Лінгафонні пристрої розраховані на відносно велику кількість робочих місць (від 10 до 25), причому так, щоб робота кожного могла бути організована індивідуально. Робота, залежно від дидактичних цілей, може бути організована за однією з трьох принципових схем: аудіопасивної, аудіоактивної або аудіокомпаративної. Аудіопасивна схема передбачає лише прослуховування фонограм у зручному режимі. Аудіоактивна дозволяє до цього ще й тренуватися в говорінні. Аудіокомпаративна вможливує слухання, тренування, запис мовлення із наступним його прослуховуванням. Аудіальні ТЗН доповнюються різноманітними видами та підвидами вправ, призначеними для кращого засвоєння мовного матеріалу [3, с. 55].

Лінгафонний кабінет або лінгафонні пристрої є складною технічною системою й досить недешевою. Попри свої великі можливості нині не кожний навчальний заклад може повною мірою себе ними забезпечити. З розвитком техніки й відповідних технологій став можливим перехід до створення багатофункціональних навчальних комплексів і автоматизованих навчальних систем на базі комп'ютера – мультимедійних засобів навчання.

Цінною характеристикою мультимедійних систем є висока якість відтворення всіх складників їх компонентів даних, а також можливість їх взаємозалежного або взаємодоповнюючого використання. Наприклад, сполучення відеоряду з текстом і звуковим супроводом; звукових фрагментів з текстовими даними щодо змісту аудіоряду; зображення з музичним супроводом і текстом тощо. Мінімальний комплект системи мультимедіа в доповненні з мультимедійним проектором виконує функції кіноапарата, епіпроектора, кодоскопа тощо. Оснащений відеокамерою, мікрофоном, навушниками, педагогічними програмними засобами – виконує в повному обсязі функції лінгафонного устаткування, тобто слугує екранним, аудіо-, відео-, аудіовізуальним засобом навчання. При цьому можливість маніпулювання інформацією (стоп-кадр, повтор, збільшення-зменшення, переніс тощо) дозволяє

організувати навчання в необхідному для студента темпі і на доступному для нього рівні. Сучасні ТЗН на базі комп'ютера сприяють також оволодінню навичками іншомовного письма, вправляння в граматиці і орфографії з автоматичним контролем з боку спеціальних програм.

Нині комп'ютер під час навчання іноземних мов є також технічним засобом міжособистісного спілкування на основі багатофункціональних мережних мультимедійних навчальних комплексів і автоматизованих навчальних систем. Такі комплекси й системи мають універсальні дидактичні можливості, дозволяють вести навчання в діалоговому режимі з урахуванням індивідуальних можливостей тих, хто навчається; забезпечують вилучене навчання з використанням сучасних технологій [5, с. 17].

Отже, зроблений нами огляд найбільш розповсюджених ТЗН іноземній мові відображає досить значні позитивні моменти. Залежно від дидактичного призначення ТЗН можуть бути використані: як джерела іншомовних знань, як засіб організації самостійної роботи, як засіб унаочнення, вправляння, повторення та систематизації іншомовних знань за всіма видами мовленнєвої діяльності. Сучасні різновиди ТЗН застосовуються як окремо, так і комплексно, одночасно або послідовно поєднуючи різні за технічними, навчальними, розвивальними і виховними можливостями засоби під час виконання студентами вправ, що передують поясненню, у ході пояснення, тренування, повторення і закріплення навчального матеріалу. Сучасні ТЗН на базі комп'ютера повною мірою здатні компенсувати й змодельовати природне іншомовне середовище для індивідуального й диференційованого навчання іноземної мови відповідно до навчальних досягнень і рівня пізнавального інтересу і професійних потреб студентів. Дидактично правильне використання ТЗН уможливорює інтенсифікацію навчання іноземних мов завдяки граничному навантаженню мовного і слухового каналу тих, хто навчається, активізації їх розумової і мовленнєвої діяльності, оптимізації пізнання міжкультурних та іншомовних явищ.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка / Наталія Павлівна Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с. **2. Зимняя И. А.** ТСО и наглядность в обучении иностранному языку / Ирина Александровна Зимняя. – М. : Педагогика, 1979. – 310 с. **3. Ляховицкий М. В.** Технические средства в обучении иностранным языкам / М. В. Ляховицкий, И. М. Кошман. – М. : Просвещение, 1981. – 240 с. **4.** Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / Кол. авторів під керів. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с. **5. Полат Е. С.** Интернет на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 2–3. – С. 15–18. **6. Рожкова Ф. М.** Кинофильмы на уроках английского языка / Ф. М. Рожкова. – М. : Просвещение, 1987. – 115 с.

УДК 81'243:378.147

Вікторія Ланіна

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ТЕХНІЧНИХ ВИШАХ

Ланіна В. О. Дидактичні умови ефективної реалізації навчального діалогу під час вивчення іноземних мов у технічних вишах.

У статті розглянуто умови ефективного упровадження навчального діалогу в процес вивчення іноземних мов як засобу формування мовленнєвої компетентності студентів технічних спеціальностей, які враховують особливості окресленого процесу